

MARCIN DUDARSKI

Uniwersytet Wrocławski

SZYMON OPRZALSKI

Kancelaria adwokacka

REGULACJE PRZEDAWNIEŃ ROSZCZEŃ MIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI W PRAWIE POLSKIM I NIEMIECKIM ORAZ W PROJEKCIE KODEKSU CYWILNEGO

1. WSTĘP

Na początku roku 2002 weszła w życie nowelizacja niemieckiego prawa zobowiązań¹, stanowiąca część gałęzi niemieckiego prawa cywilnego. Zmiany wprowadzone nowelą stanowią odzwierciedlenie zmian społeczno-ekonomicznych, jakie zaszły w niemieckiej gospodarce po roku 1989, oraz jakie zachodzą w obrocie gospodarczym, dla którego podstawową regulacją stosunków prywatnoprawnych jest skodyfikowana dziedzina prawa cywilnego. Wpływanie na treść stosunków prawnych ma podstawowe znaczenie dla ich kształtowania. Nie można nie zgodzić się z twierdzeniem, że najważniejsze dla obrotu cywilnoprawnego są konsekwencje związane z upływem czasu², które są aktualne w obszarze wewnętrznych porządków prawnych, jak również wpływające na regulacje, którymi posługują się umowy międzynarodowe oceniające okoliczności z elementem transgranicznym³.

Przystąpienie przez Rzeczpospolitą Polską do Unii Europejskiej 1 maja 2004 r. wiązało się z koniecznością wprowadzania wielu nowelizacji, w tym prawa cy-

¹ Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts z dnia 26 listopada 2001 (BGBl. I S. 2376).

² B. Kordasiewicz, [w:] *System prawa prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 2. *Prawo cywilne — część ogólna*, Warszawa 2008, § 44.

³ Konwencja nowojorska z 14 czerwca 1974 r. o przedawnieniu w międzynarodowej sprzedaży towarów, Dz.U. 1997 Nr 45, poz. 282, Konwencja ateńska z 13 grudnia 1974 r. w sprawie przewozu morzem pasażerów i ich bagażu, Dz.U. 1987 Nr 18, poz. 108, Konwencja z 9 maja 1980 r. o międzynarodowym przewozie kolejami (COTIF), Dz.U. 1985 Nr 100, poz. 674, Konwencja z 19 maja 1956 r. o umowie międzynarodowego przewozu drogowego towarów, Dz.U. 1962 Nr 49, poz. 238, Konwencja z 15 marca 1960 r. o ujednoliceniu niektórych zasad dotyczących odpowiedzialności wynikającej ze zderzenia statków żeglugi śródlądowej, Dz.U. 1972 Nr 25, poz. 183.

wilnego, które należało dostosować do prawa europejskiego. Działania Wspólnoty opierały się na próbach unifikacji regulacji kodeksowych odnoszących się do stosunków majątkowych celem dalszego pogłębiania integracji gospodarczej. Bardziej gruntowną zmianę stanowić ma kodyfikacja nowego kodeksu cywilnego (dalej: n.k.c.), która mogłaby osiągnąć cel zgodności, najważniejszej dla prawa prywatnego, kodyfikacji z postulatami opracowywanymi dla całej UE bez jednoczesnego naruszania spójności polskiego systemu prawnego⁴. Autorzy opracowania przedstawiają najważniejsze elementy znowelizowanego niemieckiego kodeksu zobowiązań, z jednoczesnym porównaniem propozycji zmian w nowej polskiej kodyfikacji prawa cywilnego. Obecna dyskusja na temat zmiany polskiego kodeksu cywilnego (dalej: k.c.) prowadzona była przy współpracy z holenderską organizacją Center for International Legal Cooperation i opierała się m.in. na prawie holenderskim, co dało autorom asumpt do przedstawienia sąsiedniego systemu prawnego oraz jego regulacji w zakresie przedawnienia roszczeń.

W ponad 100-letniej historii niemieckiego kodeksu cywilnego — Bürgerliches Gesetzbuch⁵ (dalej: BGB) z dnia 18 sierpnia 1896 r., obowiązującego od 1 stycznia 1900 r., była to pierwsza tak istotna reforma centralnej części kodeksu prawa cywilnego (*Recht der Schuldverhältnisse*). Reformą została objęta głównie część zobowiązań, jak również instytucja przedawnienia roszczeń. Wprowadzone zmiany były niezbędne ze względu na ponad wiekową tradycję BGB. Miały one na celu przystosowanie niemieckiego prawa do zmian determinowanych postępem technicznym, rozwojem różnych form zobowiązań między przedsiębiorcami, jak i dynamiki obrotu konsumenckiego. Ta znacząca reforma BGB jest swoistą kodyfikacją wieloletniego orzecznictwa niemieckich sądów najwyższych (zarówno *Reichsgericht*⁶, jak i *Bundesgerichtshof*⁷), które z biegiem czasu były zmuszone do interpretowania często archaicznych przepisów wobec zmieniającego się otoczenia gospodarczego.

Niniejsze opracowanie ograniczone jest do oceny instytucji przedawnienia w obrocie między przedsiębiorcami. Ze względu na obszerność regulacji w prawie niemieckim autorzy koncentrują się na części ogólnej, ze wskazaniem wybranych zagadnień szczególnych dla podkreślenia istoty regulacji. Autorzy nie analizują pojęcia „przedsiębiorca”, albowiem analiza taka wykraczałaby poza ramy tej pracy. Artykuł koncentruje się na znowelizowanych przepisach o przedawnieniu roszczeń, które w niemieckim prawie cywilnym są szczegółowo unormowane w BGB. Obok centralnych norm (§ 194 i następne) przepisy dotyczące przedawnień można znaleźć zarówno w kolejnych, szczególnych rozdziałach BGB, jak również w ko-

⁴ Komisja Kodyfikacyjna Prawa Cywilnego przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *Księga pierwsza Kodeksu cywilnego. Projekt z uzasadnieniem*, Warszawa 2008, s. 6, <http://www.ms.gov.pl/kkpc/kkpc.php>.

⁵ RGBl. S. 195.

⁶ Sąd II Rzeszy.

⁷ Sąd Najwyższy.

deksie handlowym — Handelsgesetzbuch⁸ (dalej: HGB) z dnia 10 maja 1897 r., oraz innych ustawach zaliczających się do działu prawa cywilnego⁹.

Kodyfikacja polskiego n.k.c. w odniesieniu do instytucji przedawnienia została zawarta w księdze pierwszej, część ogólna w tytule VII: „Przedawnienie i terminy zawite”, gdzie przedawnienie stanowi dział I regulowany przepisami art. 181–191 n.k.c. Na tle obowiązującego prawa polskiego dawność tworzą cztery instytucje: przedawnienie, terminy zawite, oba określane również jako przedawnienie umarzające, oraz zasiedzenie i tzw. przemilczenie, określane jako przedawnienie nabywcze. Jedynym wspólnym elementem, charakteryzującym wszystkie wymienione instytucje, jest przesunięcie w sferze prawnej, polegające na uzyskaniu korzyści przez podmiot dotychczas nieuprawniony, i związana z tym strata podmiotu dotąd uprawnionego. Twórcy n.k.c. dokonują kodyfikacji istniejącego dychotomicznego podziału na terminy przedawnienia oraz terminy zawite, przez wprowadzenie instytucji terminów zawitych na poziom ustawowy, na którym znajdują się terminy przedawnień, co zdecydowanie zasługuje na uznanie jako rozwiązanie dotychczasowego problemu opierania się instytucji terminów zawitych na wypowiedziach doktryny oraz judykatury w odniesieniu do tej instytucji¹⁰.

2. ZAGADNIENIA OGÓLNE

Przedawnienie (*Verjährung*) oznacza, że z upływem czasu następuje utrata możliwości korzystania ze wszelkich przysługujących praw oraz dochodzenia przysługujących roszczeń. Po upływie okresu przedawnienia roszczenie istnieje w dalszym ciągu — podobna miękka regulacja¹¹ została utrzymana w n.k.c. — jednak dłużnik może uchylić się od świadczenia, względnie zapłaty, poprzez podniesienie zarzutu przedawnienia (*Einrede der Verjährung*, patrz § 214 BGB, jak i art. 181 § 3 n.k.c.). W wyniku upływu terminu przedawnienia wyłączona jest możliwość skutecznego dochodzenia roszczenia w sytuacji, gdy na osobie zobowiązanej spoczywał obowiązek jego spełnienia, oraz kreowane jest zobowiązanie naturalne powstałe z zobowiązania zupełnego. Zarzut przedawnienia musi zostać przez stronę podniesiony i nie jest on badany przez sąd z urzędu. Wynika to z li-

⁸ RGBL. S. 219.

⁹ Między innymi: Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch z dnia 21 września 1994 (BGBl. I S. 2494); Gesetz über die Kosten der Gerichtsvollzieher z dnia 19 kwietnia 2001 (BGBl. I S. 623); Gesetz über den Versicherungsvertrag z dnia 30 maja 1908 (RGBL. S. 263); Aktiengesetz z dnia 6 września 1965 (BGBl. I S. 1089); Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung z dnia 20 kwietnia 1892 (RGBL. S. 477).

¹⁰ Szerzej na temat instytucji terminu zawitego zob. B. Kordasiewicz, *op. cit.*

¹¹ *Zielona Księga. Optymalna wizja Kodeksu cywilnego w Rzeczypospolitej Polskiej*, red. Z. Radwański, Warszawa 2006, s. 60.

teralnej wykładni § 214 ust. 1 BGB. Na jego podstawie dłużnik jest uprawniony (*berechtigt*) do uchylenia się od spełnienia świadczenia. W prawie niemieckim doszło do zasadniczych zmian instytucji przedawnienia nowelizacją Gesetz zur Modernisierung des Schuldrechts, która weszła w życie 1 stycznia 2002 r., jednak nie zmieniła ona ww. zasady ogólnej właściwej dla tej instytucji. Ogólne przepisy o przedawnieniach znajdują się w pierwszej księdze, piątym rozdziale, pierwszym tytule, § 194 i następne BGB. Przepisy części ogólnej mają również zastosowanie do innych szczególnych terminów przedawnień, a także terminów zawartych w pozakodeksowych aktach prawnych.

Stosownie do przekonująco uzasadnionego poglądu, na tle obowiązującego prawa polskiego, terminem przedawnienia jest taki termin, który ogranicza pod względem czasowym dochodzenie 1) roszczenia 2) majątkowego, jeżeli skutkiem upływu terminu jest tylko 3) niemożność dochodzenia, a nie 4) wygaśnięcie roszczenia. Wymienione cechy muszą być spełnione kumulatywnie¹². Instytucja przedawnienia ma swoje podobne odzwierciedlenie w n.k.c., gdzie przedmiotem przedawnienia objęte są wyłącznie roszczenia, przy czym projekt n.k.c. rozszerza przedawnienie na roszczenia niemajątkowe w art. 181 § 2 n.k.c., o ile ustawodawca wprowadzi dodatkowe regulacje szczególne odnoszące się do ich przedawnienia. Uzasadnione jest zgrupowanie przepisów w jednym dziale w n.k.c.¹³, propozycja taka stanowi czytelny sposób ich stosowania i wyklucza możliwości rozciągania przedawnienia na inne instytucje prawa lub typy stosunków zobowiązaniowych¹⁴, co do których ustawodawca zastrzega sobie prawo ich odrębnego ukształtowania. Milczenie ustawodawcy oznacza, że dane roszczenie niemajątkowe jest nieprzedawnialne¹⁵.

3. REGELMÄSSIGE VERJAHRUNGSFRIST (PODSTAWOWY TERMIN PRZEDAWNIEŃ)

Zasadniczą zmianą wprowadzoną nowelizacją BGB jest skrócenie podstawowego terminu przedawnienia z trzydziestu lat do lat trzech, przy czym absolutny okres przedawnienia wszelkich roszczeń niezależnie od wiedzy wierzyciela

¹² B. Kordasiewicz, [w:] *Prawo cywilne — część ogólna. System prawa prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 2, 2008, § 44; zob J. Ignatowicz, *Bieg terminów*, Warszawa 2000, s. 8 n. Zob. także orz. SN z 24 czerwca 1957 r., 3 CR 150/55, OSPiKA 1958, nr 2, poz. 46, wyr. SN z 1 marca 1963 r., III CR 193/62, OSN 1964, nr 5, poz. 97. Brak jednej z wymienionych przesłanek oznacza obecnie, że analizowany termin ma charakter terminu zawitego.

¹³ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*, s. 174.

¹⁴ Przedawnienie nie wpływa na istnienie uprawnień kształtujących i praw podmiotowych, dla których właściwymi są terminy zawite (KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*).

¹⁵ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*, s. 173.

o powstaniu zobowiązania to trzydzieści lat. Termin trzydziestoletni dotyczy tych sytuacji, w których roszczenie powstało, ale nie doszło do rozpoczęcia biegu przedawnienia lub rozpoczął on bieg, który kończyłby się po upływie lat trzydziestu od powstania roszczenia. Zgodnie z przepisem § 217 BGB roszczenia związane przedawniają się razem z roszczeniem głównym. W wypadku gdy roszczenie główne się przedawniło, a z roszczeniem związanym połączony był inny termin przedawnienia, to przedawnia się ono najpóźniej z przedawnieniem roszczenia głównego. Przypadek przedawnienia prawa akcesoryjnego reguluje przepis § 216 BGB. Na jego podstawie wierzyciel pomimo przedawnienia się roszczenia głównego zachowuje prawo do zaspokojenia się z zabezpieczenia. Wynika to z faktu, że z chwilą przedawnienia roszczenie nie wygasa¹⁶.

W n.k.c. doszło również do modyfikacji terminu przedawnienia, co odpowiada najnowszemu trendowi ustawodawstwa w Europie¹⁷, stanowi ona równocześnie efekt odejścia od zróżnicowania terminów w zależności od charakteru roszczeń. Obecny k.c. dysponuje normami o charakterze bezwzględnie obowiązującym, wprowadzając zróżnicowane terminy przedawnienia. Podstawowym terminem jest termin dziesięcioletni, który dotknięty jest wyjątkami dotyczącymi roszczeń o świadczenia okresowe oraz roszczeń związanych z prowadzeniem działalności gospodarczej. Uzupełniając te wyjątki o regulacje szczególne, została zbudowana siatka terminów, która hierarchicznie wpływa na pierwszeństwo przed terminami przewidzianymi w samym art. 118 k.c., w myśl zasady *lex specialis derogat legi generali*. Obowiązujący podział na roszczenia o świadczenia okresowe¹⁸, roszczenia związane z prowadzeniem działalności gospodarczej oraz pozostałe często był przyczyną sporów co do sposobu obliczenia terminu przedawnienia. Instytucja przedawnienia nie jest uregulowana w sposób symetryczny. Skutkiem tego, roszczenia stron stosunków umownych mogą przedawniać się w różnym czasie. Najlepszym tego przykładem są roszczenia powstające w obrocie jednostronnie profesjonalnym. Roszczenie konsumenta o wydanie sprzedanej rzeczy będzie podlegało dziesięcioletniemu przedawnieniu, natomiast roszczenie sprzedawcy o zapłatę ceny — przedawnieniu trzyletniemu¹⁹. Wprowadzony przez n.k.c. termin trzyletni (termin podstawowy) jest na tyle pojemny, że może być zastosowany we wszystkich wypadkach, przy czym nawet przy roszczeniu okresowym termin ten nie będzie jednolity, ponieważ każde roszczenie powstaje w innym

¹⁶ Przykłady: hipoteka, kaucja, zastaw, przewłaszczenie na zabezpieczenie, prawo zatrzymania, depozyt notarialny. Nie dotyczy poręczenia oraz ekspektatywy.

¹⁷ Zielona Księga..., s. 60.

¹⁸ Ustawodawca nie jest konsekwentny, ponieważ w przepisie art. 190 odwołuje się do roszczeń okresowych, które stwierdzone tytułem egzekucyjnym podlegają trzyletniemu terminowi przedawnienia.

¹⁹ B. Kordasiewicz, [w:] *Prawo cywilne — część ogólna. System prawa prywatnego*, red. Z. Radwański, t. 2, 2008, § 47.

czasie²⁰. Modyfikację terminu dziesięcioletniego²¹ i propozycję jego kwalifikacji jako tzw. ostatecznego terminu przedawnienia, po upływie którego roszczenie przedawnia się niezależnie od przyczyn, dla których dłużnik nie dochodził roszczenia, należy ocenić pozytywnie ze względu na obecną praktykę oraz trendy ustawodawstwa państw członkowskich, jak na przykład Niemiec. Zastosowanie w n.k.c. jednolitego terminu trzyletniego eliminuje również wymaganą ówczesnie precyzyjność co do delimitowania świadczeń o tym charakterze²². Umożliwi to zwiększenie pewności obrotu prawnego przez wyeliminowanie możliwej błędnej oceny świadczenia o charakterze podzielnym w stosunku do świadczenia spełnianego jednorazowo.

Zastosowane rozwiązania w n.k.c. dotyczące przedawnienia roszczeń bez podziału na ich rodzaj, w połączeniu z ujednoliceniem terminu, a przynajmniej ograniczeniem wyjątków stosowanych w innych przepisach prawa stanowiących *lex specialis*, wpłyną również na zmniejszenie wątpliwości interpretacyjnych dotyczących ustalania biegu początkowego terminu.

Skrócenie terminu przedawnienia w BGB związane jest z wprowadzeniem dalej idącej zmiany aniżeli w propozycji n.k.c., dotyczącej sposobu obliczenia momentu rozpoczęcia biegu podstawowego terminu przedawnienia, który przed nowelą miał swój początek w dniu powstania roszczenia. Rozpoczęcie biegu przedawnienia zostało zmodyfikowane reformą, a początek został przesunięty na koniec roku, w którym roszczenie powstało, z zastrzeżeniem poniższych reguł tzw. subiektywnego systemu odnoszącego się do rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia²³. Tak daleko idąca modyfikacja nie znalazła uznania wśród polskich kodyfikatorów n.k.c., którzy zaproponowali, że zgodnie z treścią przepisu art. 182 § 2 n.k.c. bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne, a jeśli wymagalność roszczenia zależy od czynności uprawnionego, wówczas od dnia, w którym roszczenie stałoby się wymagalne, gdyby uprawniony podjął czynność w najwcześniejszym możliwym terminie.

Celem nowelizacji niemieckiej było ustalenie jasnych stosunków między stronami, które kierowały wobec siebie przysługujące im roszczenia. Dzięki przepisom określającym moment rozpoczęcia biegu, jego kontrola, zarówno w obrocie prawnym między przedsiębiorcami, jak i konsumentami, została w dużym stopniu ułatwiona. Od dnia 1 stycznia 2002 r. po upływie trzyletniego terminu przedawnienia przedawniają się wszelkie roszczenia, co do których nie znajdują zastoso-

²⁰ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*, s. 175.

²¹ Polski system nie znał innego terminu niż dziesięcioletni, z tego względu oparcie się na nim przy budowaniu nowelizacji znajduje uzasadnienie. Na mocy art. III Ustawy z dnia 18 lipca 1950 r. Przepisy wprowadzające przepisy ogólne prawa cywilnego, Dz.U. Nr 34, poz. 312.

²² Z. Radwański, *Uwagi o zobowiązaniach trwałych (ciągłych) na tle kodeksu cywilnego*, „Studia Cywilistyczne” XIII–XIV, 1969, s. 253, § 47.

²³ Wyrok BGH z dnia 23 stycznia 2007 r. — XI ZR 44/06.

wania przepisy szczególne lub strony w umowie, o ile jest to dopuszczalne, nie postanowiły inaczej. Tak zasadnicze skrócenie terminu przedawnienia ma swoje uzasadnienie we wprowadzeniu tzw. systemu subiektywnego, który znajduje swoje źródło w § 199 ust. 1 nr 2 BGB²⁴. Na jego podstawie początek terminu przedawnienia jest uzależniony od subiektywnej wiedzy wierzyciela lub jego subiektywnej możliwości wiedzy o roszczeniu, którego dotyczy przedawnienie. Konsekwencją tego jest fakt, że termin przedawnienia nie może zacząć swojego biegu, gdy wierzyciel nie posiadał wiedzy o jego istnieniu. Celem tego systemu jest dopasowanie norm prawa przedawnień do indywidualnych potrzeb podmiotów biorących aktywny udział w obrocie gospodarczym. W przeciwnym wypadku tak drastyczne skrócenie terminu przedawnienia, bez przejścia na system subiektywny, doprowadziłoby do zbyt wczesnego przedawniania się roszczeń²⁵. Wprowadzenie systemu subiektywnego w Niemczech nie miało większych negatywnych skutków, które ujawniałyby się w opiniach przeciwników nowej regulacji²⁶. Interesy dłużnika są wystarczająco zabezpieczone normami odnoszącymi się do roszczenia odszkodowawczego, zgodnie z normą § 199 ust. 2 do 5 BGB odnoszącą się między innymi do ustalenia trzydziestoletniego terminu przedawnienia dla takich roszczeń jak z tytułu uszkodzenia ciała, utraty zdrowia, życia.

Polskie prawo utrzymuje system oparty na przesłankach subiektywnych i obiektywnych, podobnie jak inne ustawodawstwa²⁷. Niemiecki system subiektywny nie znalazł uznania wśród autorów polskiej kodyfikacji n.k.c., a wręcz był krytykowany²⁸. Oparcie polskiej noweli n.k.c. na obu przesłankach pozwala w dalszym ciągu na zachowanie wystarczająco elastycznej formuły pozwalającej indywidualnie podchodzić do każdego przypadku. Sąd będzie w stanie ocenić, czy zaistniały przesłanki uniemożliwiające dochodzenie roszczenia²⁹. Projekt noweli n.k.c. został skonstruowany w ten sposób, aby ograniczyć możliwość wprowadzania wyjątków³⁰, przy czym jeśli ustawodawca zdecyduje się na ich wprowadzenie, to modyfikacja może dotyczyć jedynie terminu podstawowego (art. 182 § 1 n.k.c.). Dzięki temu regulacja dotycząca ostatecznego terminu przedawnienia ma charakter bezwzględnie obowiązujący, a jednocześnie definitywny dla ustawodawcy³¹, co oznacza bardziej czytelne reguły odnoszące się do jego

²⁴ Zob. H. Heinrichs [w:] *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2005, Überbl v § 194 Nb 2.

²⁵ Zob. H. Heß, „Neue Juristische Wochenschrift” (dalej: NJW) 2002, s. 253, 258.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Zielona Księga...*, s. 61.

²⁸ *Ibidem*, za P. Zakrzewski, *Przedawnienie w znowelizowanym niemieckim kodeksie cywilnym*, „Przegląd Legislacyjny” 2005, nr 5–6, s. 79.

²⁹ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*

³⁰ *Zielona Księga...*, s. 61.

³¹ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*, s. 176.

stosowania oraz ustalania biegu terminu przedawnienia w odniesieniu do sytuacji szczególnych.

Istotnym nowym rozwiązaniem w prawie niemieckim jest sposób obliczania rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia. Termin przedawnienia liczony jest od końca roku, w którym roszczenie powstało (*entstanden*). Ponadto wierzyciel musi mieć wiedzę co do dochodzonego roszczenia, tzn. wiedzę o okolicznościach uzasadniających roszczenie oraz o osobie dłużnika. Termin rozpoczyna również swój bieg, gdy wierzyciel z powodu rażącego zaniedbania o wystąpieniu tych okoliczności nie wiedział o przesłankach dotyczących roszczenia. Niewystąpienie tych przesłanek nie oznacza, że termin przedawnienia w ogóle nie rozpoczyna swojego biegu. Przepisy przewidują, iż roszczenia podlegające zasadom ogólnym przedawniają się najpóźniej po upływie lat dziesięciu od końca roku, w którym powstały, niezależnie od tego, czy wierzyciel miał wiedzę o okolicznościach uzasadniających roszczenie i o osobie dłużnika oraz przy zachowaniu staranności co do roszczeń, które mogą jemu przysługiwać.

Od zasady ogólnej niemieckie przepisy przewidują wyjątki w zakresie liczenia daty oraz okresu, w którym wierzyciel może skutecznie dochodzić swojego roszczenia od dłużnika (§ 200 BGB). Sytuacja ta jest inna dla roszczeń zasądzonych prawomocnym orzeczeniem sądowym, co do których bieg terminu przedawnienia rozpoczyna się z dniem uprawomocnienia takiego orzeczenia i wynosi trzydzieści lat (§ 201 w połączeniu z § 197 ust. 1 nr 3 BGB). Regulacja w nowym n.k.c. (art. 190 n.k.c.) odnosi się do przedawnienia roszczenia stwierdzonego tytułem egzekucyjnym, przy czym bieg terminu uzależniony jest od momentu, w którym tytuł może być egzekwowany lub od najwcześniejszego momentu, w którym uprawniony mógłby podjąć działania zmierzające do stwierdzenia wykonalności tytułu egzekucyjnego. Definicja taka zmusza wierzyciela do podejmowania czynności prowadzących do wyegzekwowania roszczenia zasądzonego prawomocnym wyrokiem.

W niemieckim BGB bieg terminu przedawnienia liczony jest między innymi w sposób szczególny w odniesieniu do wad związanych ze sprzedażą nieruchomości gruntowej, gdzie termin liczony jest od dnia wydania. Dla stosunków zobowiązaniowych szczegółowe uregulowania dotyczące rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia znajdziemy w przepisach o umowie o dzieło oraz umowie o roboty budowlane, gdzie bieg rozpoczyna się z dniem oddania wykonanego na podstawie tych umów dzieła. Natomiast dla umowy przewozu termin ten liczy się od dnia, w którym świadczenie przewoźnika miało być wykonane. Nowela z dnia 26 listopada 2001 r. wydłużyła termin przedawnienia dla roszczeń wynikających z wad rzeczy ruchomych (produktów) z sześciu miesięcy do dwóch lat, przy czym rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia pozostało niezmienione i liczone jest od dnia wydania rzeczy (§ 438 ust. 1 pkt 3 BGB). W razie gdy sprzedający zatai wadę towaru, obowiązuje trzyletni okres przedawnienia (§ 438 ust. 3 BGB).

Pięcioletni termin przedawnienia obowiązuje w wypadku sprzedaży rzeczy służącej do budowy obiektu budowlanego, przy czym musi być ona użyta oraz musi spowodować szkody w budowie (§ 438 ust. 1 pkt 2 BGB).

4. MODYFIKACJE PRZEDAWNIEŃ W DRODZE UMÓW MIĘDZY PRZEDSIĘBIORCAMI

Ustawodawca niemiecki wprowadza również możliwość umownego skrócenia lub wydłużenia terminów przedawnienia w stosunku do ich ustawowej długości dotyczącej określonego stosunku prawnego lub roszczenia. Podobny model wprowadza nowela n.k.c. Pomimo ukonstytuowania zasady, że przepisy dotyczące przedawnienia z racji, iż dotyczą samej istoty możliwości skutecznego dochodzenia roszczenia, mają charakter przepisów bezwzględnie obowiązujących, to również nowela n.k.c. wprowadza wyjątek polegający na możliwości zmiany podstawowego terminu przedawnienia. Dotychczas k.c. zgodnie z art. 117 § 2 *in fine* uznaje zrzeczenie *expressis verbis* za nieważne. Aksjologicznie przyjęty sposób regulacji przedawnienia uzasadniany jest potrzebą ochrony strony słabszej stosunku prawnego. W braku stosownych obwarowań ustawowych strona silniejsza mogłaby, przez odpowiednie przedłużanie okresów przedawnienia, czynić własne roszczenia praktycznie nieprzedawnialnymi lub też, za pomocą techniki skracania okresów przedawnienia albo wymuszania zrzekania się z góry zarzutu przedawnienia, uniemożliwiać dochodzenie roszczeń drugiej stronie³². Natomiast wydaje się, że dopuszczalne jest zrzeczenie się przez dłużnika z korzystania z już nabytego zarzutu przedawnienia. Może ono nastąpić w sposób wyraźny lub dorozumiany³³. Zrzeczenie takie stanowi jednostronną, nieformalną, wymagającą dojścia do drugiej strony (art. 61 k.c.) i nieodwołalną czynność prawną³⁴. Nowela wprowadza zasadę zmiany podstawowego terminu przedawnienia jedynie w odniesieniu do umów zawieranych między przedsiębiorcami³⁵. Przepis art. 184 § 2 n.k.c. wskazuje również, że warunkiem skutecznej zmiany terminu podstawowego przedawnienia jest modyfikacja przed rozpoczęciem jego biegu. Nowela wprowadza możliwość zarówno

³² Zob. R. Longchamps de Bérier, *Zobowiązania*, Poznań 1948, s. 426; J. Gwiazdomorski, *Podstawowe problemy przedawnienia*, „Nowe Prawo” 1955, nr 1, s. 23 n.; Z. Kłafkowski, *Przedawnienie w prawie cywilnym*, Warszawa 1970, s. 62 n.; W. Bryl, [w:] *Komentarz KC*, t. I, 1972, s. 272; J. Ignatowicz, [w:] *System prawa prywatnego*, red. Z. Radwański, t. I, wyd. II, Warszawa 2008, s. 793.

³³ Orz. SN z 25.4.1974 r., III CRN 80/74, OSN 1975, nr 3, poz. 49.

³⁴ Orz. SN z 6.11.1975 r., I PRN 32/75, OSP 1976, nr 9, poz. 168.

³⁵ Niemieckie przepisy BGB nie rozróżniają w tym zakresie umów zawieranych między przedsiębiorcami lub w obrocie konsumenckim.

wydłużenia, jak i skrócenia terminu podstawowego, jednak nie może on być krótszy niż rok ani dłuższy niż dziesięć lat. Zmiana terminu na umowny termin przedawnienia powinna również odbywać się symetrycznie. Takie ograniczenie ma przeciwdziałać narzuceniu przez silniejszą stronę stosunku prawnego niekorzystnych rozwiązań dla strony słabszej³⁶. Ostatni warunek wydaje się zbyt daleko idącą konsekwencją regulowania przepisami stosunków między podmiotami, jakimi są przedsiębiorcy. Regulacja ta cechuje się elementami typowymi dla ochrony w obrocie konsumenckim. Skąpość regulacji w zakresie umownego modyfikowania długości terminu przedawnienia wskazuje, że ustawodawca ostrożnie wprowadza instytucję, która pozwalałaby stronom dokonywać zmian w zakresie określenia skutków upływu czasu w stosunku do roszczeń majątkowych, bowiem pomimo braku takiego wyłączenia *expressis verbis*, to możliwość modyfikacji dotyczy jedynie roszczeń wynikających z umów, a zatem majątkowych. Wydawałoby się, że w tym miejscu ustawodawca mógłby pokusić się o wprowadzenie bardziej rozbudowanego systemu modyfikacji terminu przedawnienia. Chodzi tymczasem o bardziej elastyczne możliwości jego kształtowania, nieuzasadnione jest bowiem ograniczenie zmian jedynie do sytuacji przed rozpoczęciem biegu terminu, gdyż stanowi to założenie faktu, że roszczenie nie będzie przez dłużnika spełnione w dniu jego wymagalności. Wydawałoby się, iż dla obrotu gospodarczego istotna jest możliwość modyfikacji instytucji przedawnienia w okresie, kiedy rozpoczęło ono swój bieg, wówczas bowiem może to stanowić przedmiot negocjacji lub przekształcenia odpowiadającego interesom obu stron stosunku prawnego. Zaproponowana w art. 184 n.k.c. instytucja bardziej odpowiada obrotowi typu konsumenckiego, z zachowaniem równości stron wyrażonym możliwością modyfikowania jedynie roszczeń wynikających z umów, przed rozpoczęciem biegu i z symetryczną równowagą, aniżeli instytucji skierowanej jako pomocne narzędzie w obrocie między przedsiębiorcami. W tym celu można przyrzeć się regulacjom niemieckim, gdzie stosunki gospodarcze wykształciły potrzebę takich rozwiązań prawnych, które pozwolą przedsiębiorcom na najpełniejszą realizację ich interesów.

W znowelizowanym BGB, pomimo skrócenia podstawowego terminu przedawnienia, strony mogą wydłużyć, jak i skrócić termin³⁷ ustawowy w drodze umownej do trzydziestu lat liczonych od ustawowego rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia³⁸. Jak już podkreślono, okres trzydziestoletni został utrzymany jako absolutny okres, po którym roszczenie ulega przedawnieniu. Strony, dokonując modyfikacji terminu przedawnienia, nie wpływają na obliczenie jego rozpoczęcia, ale w tym zakresie mogą dowolnie ustalić datę, od której termin rozpocznie

³⁶ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*, s. 177.

³⁷ W wypadku gdy przedawnienie nie jest zależne od wiedzy dłużnika o powstaniu roszczenia, nie jest możliwe skrócenie okresu przedawnienia na mniej niż rok (Wyrok BGH, NJW 1996, s. 2099).

³⁸ Zob. H. Mansel, [w:] *Anwaltskommentar*, Bonn 2009, § 202 Nb 37.

swój bieg. W razie braku ustaleń stron co do szczególnego początku biegu okresu przedawnienia, jego obliczanie opiera się na analizie zasad ogólnych dotyczących jego rozpoczęcia, chyba że strony postanowiły inaczej. Strony mogą też zmodyfikować sam termin rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, pozostawiając jako okres zgodny z regulacją ustawową. Przy tym niemożliwe jest skrócenie terminu przedawnienia w wypadku odpowiedzialności spowodowanej umyślnym działaniem. Wynika to bezpośrednio z § 202 ust. 1 BGB.

W razie modyfikacji okresu przedawnienia stosuje się przepisy o zawieszeniu oraz przerwaniu według zasad ogólnych, chyba że strony również wprowadziły zmiany w tym zakresie, do czego są uprawnione.

Terminy przedawnienia mogą być zmieniane również wtedy, gdy rozpoczęły one swój bieg zgodnie z regułami ustawowymi³⁹, w przeciwieństwie do k.c., gdzie zmiany mogą być dokonane dopiero po upływie terminu przedawnienia, co ma zapobiegać obchodzeniu przepisów o przedawnieniu⁴⁰. Ponadto strony mogą przedłużyć okres przedawnienia nawet w sytuacji, gdy ustawowy termin już upłynął⁴¹. Nie istnieją także żadne ograniczenia, które pozwalałyby tylko na jednokrotną modyfikację terminu przedawnienia.

Zgodnie z zasadą swobodnej regulacji terminów przedawnienia, strony mogą w każdej chwili powrócić do terminów podstawowych, uzgadniając przy tym, czy termin ustawowy powinien biec od chwili powrotu do niego przez strony, czy od momentu, kiedy faktycznie rozpoczął się jego bieg w myśl obowiązujących przepisów⁴².

Możliwość modyfikacji zasad przedawnienia potwierdza fakt, że ustawodawca niemiecki, podążając za zmianami gospodarczymi, daje stronom możliwość ułożenia ich wzajemnych stosunków prawnych w sposób gwarantujący wyrażenie ich woli w postanowieniach umownych. W sytuacji podejmowania czynności mających skutkować zawarciem umowy, dla której znajduje zastosowanie prawo niemieckie, należy w szczególności zwrócić uwagę na ogólne warunki umów tzw. AGB⁴³. Szczególnie istotną rolę AGB odgrywają w obrocie międzynarodowym. Szukając reguł kolizyjnych, polska Ustawa z dnia 16 listopada 1965 Prawo międzynarodowe prywatne⁴⁴ dopuszcza poddanie umowy prawu innemu niż prawo polskie, a w razie braku umownego wskazania prawa właściwego wskazuje ona, jakie prawo jest właściwe w wypadku zawarcia umowy między stronami mającymi siedzibę lub miejsce zamieszkania w dwóch różnych państwach. W obrocie gospodarczym w Niemczech oraz z podmiotami

³⁹ Wyrok BGH z dnia 14 czerwca 2005 r. VI ZR 179/04.

⁴⁰ Zob. A. Brzozowski, [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz*, red. K. Pietrzykowski, Warszawa 2008, art. 117 Nb 16.

⁴¹ Zob. H. Heinrichs, [w:] *Palandt Bürgerliches Gesetzbuch*, München 2005, § 202 Nb 2b.

⁴² Wyrok BGH, NJW 1973, s. 1690.

⁴³ Allgemeine Geschäftsbedingungen.

⁴⁴ Dz.U. Nr 46, poz. 290 z późn. zm.

niemieckimi ogólne warunki handlowe stanowią jeden z istotnych elementów stosunku umownego, gdyż mają za zadanie regulować w sposób jednolity stosunki prawne powtarzalne dla uniknięcia rozbudowanych umów. Stosowanie tzw. AGB stanowi standard w Niemczech. Decydująca o związaniu się AGB jest wola stron, jednak ze względu na uproszczenie procedury zawierania umowy oraz cel, jakim jest standaryzacja, praktycznie każda oferta zawarcia umowy kierowana jest w swej ostatecznej formie z załącznikiem, jakim jest AGB. Określane są one często jako „fundament” każdego przedsiębiorstwa, a kompleksowość ich regulacji obejmuje często pozakodeksowe, dopuszczalne przez ustawodawcę, zmiany w zakresie instytucji przedawnienia. Jako „fundament” nie podlegają one negocjacom, co oznacza, że przedsiębiorca lub osoba będąca stroną umowy z podmiotem z siedzibą w Niemczech jest narażona na przejęcie dobrodziejstwa ich regulacji jako elementu zawartej umowy. Podobny skutek odnoszą tzw. VOB⁴⁵, przy czym mogą one stanowić wyjątek do ustawowych terminów przedawnienia przy pracach budowlanych.

5. REGULACJE PRZEDAWNIEŃ W NIEMIECKIM KODEKSIE HANDLOWYM

Na uwagę zasługują także niektóre regulacje zawarte w HGB, w szczególności zawarte w przepisie § 26 HGB. Stanowi on o tym, że w sytuacji, gdy nabywca przedsiębiorstwa odpowiada za zobowiązania zbywcy przedsiębiorstwa, to zbywca odpowiada za wcześniejsze zobowiązania, jeżeli stały się one wymagalne przed upływem pięciu lat od chwili sprzedaży przedsiębiorstwa, oraz gdy roszczenia w myśl § 197 I Nr 3 do 5 BGB zostały stwierdzone albo zostało wszczęte lub został złożony wniosek o wszczęcie sądowego lub urzędowego postępowania egzekucyjnego. To samo dotyczy wystąpienia wspólnika ze spółki jawnej (§ 160 HGB). Ponadto roszczenie wobec wspólnika spółki jawnej wynikające ze zobowiązania spółki przedawnia się po pięciu latach od momentu rozwiązania spółki, chyba że roszczenie jest wymagalne dopiero w późniejszym terminie.

Kolejnym istotnym terminem uwzględnionym w HGB jest odpowiedzialność wspólnika w spółce jawnej związana z zakazem konkurencji. § 113 HGB stanowi, że roszczenie wobec wspólnika spółki jawnej, który nie przestrzegał zakazu konkurencji w myśl § 112 HGB, przedawnia się po trzech miesiącach od momentu dowiedzenia się o tym przez innych wspólników. W każdym wypadku jednak po pięciu latach.

⁴⁵ Vergabe- und Vertragsordnung für Bauleistungen.

6. ZAWIESZENIE, NOWY BIEG TERMINU I JEGO ZAKOŃCZENIE

Do zawieszenia dochodzi podczas dochodzenia prawa (§ 204 BGB). Kończy się ono dopiero po sześciu miesiącach po prawomocnym zakończeniu postępowania lub innym jego zakończeniu. Zawieszenie występuje również w okresie negocjacji dotyczących konkretnego roszczenia. W prawie polskim zawieszenie uregulowane jest w art. 121 k.c. Poza art. 121 k.c. zawieszenie biegu przedawnienia spotyka się także w przepisach szczególnych. Typowym przykładem zastosowania tego rozwiązania jest zawieszenie biegu przedawnienia na czas trwania obowiązkowych postępowań o charakterze reklamacyjnym. W obowiązującym systemie prawnym obowiązkowe postępowania reklamacyjne przewidziano: w ustawie o grach losowych, zakładach wzajemnych i grach na automatach, prawie telekomunikacyjnym, ustawie o łączności oraz w prawie przewozowym. Na identycznym motywie legislacyjnym oparte były, do czasu nowelizacji z 2005 r., rozwiązania dotyczące tzw. postępowania wewnątrzspółdzielczego⁴⁶.

Przepis art. 123 k.c. przewiduje podobną sytuację jak prawo niemieckie w okresie negocjacji dotyczących konkretnego roszczenia w wypadku wszczęcia mediacji (art. 123 § 1 ust. 3 k.c.) i skutkuje on przerwaniem biegu przedawnienia. Termin negocjacji w prawie niemieckim jest bardzo szeroko interpretowany⁴⁷. Rozumie się pod nim wszelką wymianę poglądów, na podstawie której wierzyciel może wyjść z założenia, że jego roszczenie nie zostanie całkowicie odrzucone przez drugą stronę⁴⁸. Przy tym nie jest konieczne, aby jedna ze stron okazała swoją gotowość do zawarcia ugody⁴⁹. Zawieszenie biegu przedawnienia zaczyna się z chwilą, gdy jedna ze stron w sposób otwarty lub konkludentny wyrazi chęć do ugodowego zakończenia sporu⁵⁰. Zawieszenie biegu przedawnienia następuje na przykład z chwilą, gdy dłużnik za zgodą wierzyciela sprawdza

⁴⁶ Na temat stopniowego wycofywania się ustawodawcy z koncepcji obligatoryjnego postępowania wewnątrzspółdzielczego zob. M. Wrzolek-Romańczuk, *O postępowaniu wewnątrzspółdzielczym po nowelizacji prawa spółdzielczego*, „Palestra” 1994, nr 11, s. 17 n.; K. Pietrzykowski, *Prawo spółdzielcze. Komentarz do zmienionych przepisów*, Warszawa 1995, s. 66–68.

⁴⁷ Oświadczenie dłużnika, które może być interpretowane przez wierzyciela w ten sposób, że dłużnik chce rozpocząć rozmowy o zasadności roszczenia (zob. Wyrok BGH, NJW 2001, s. 1723).

⁴⁸ Wyrok BGH, NJW 1985, s. 798, 799; Wyrok BGH, NJW-RR 1991, s. 796; NJW 1990, s. 245, 247; NJW-RR 1988, s. 730; Wyrok BGH, NJW 1987, s. 2072, 2073; NJW 2001, s. 885, 886; NJW-RR 2001, s. 1168, 1169; NJW 2004, s. 1654; Wyrok OLG Koblenz w Zeitschrift für Vertragsgestaltung (ZGS) 2006, s. 117, 118.

⁴⁹ Wyrok BGH, NJW-RR 1991, s. 796; NJW-RR 1988, s. 730; NJW-RR 2001, s. 1168, 1169; NJW 2001, s. 1723; NJW 2004, s. 1654; Wyrok OLG Saarbrücken, [w:] *Versicherungsrecht (VersR)* 1990, s. 1024, 1025.

⁵⁰ Wyrok BGH, NJW 1986, s. 2309, 2312; zob. Bamberger, Roth, Grüneberg, Spindler Nb 4.

zgodność towaru z umową⁵¹. Zawieszenie ma miejsce do momentu, gdy jedna ze stron odmówi jego spełnienia. Następnie przedawnienie następuje najwcześniej po upływie trzech miesięcy, co wynika bezpośrednio z § 203⁵² zdanie 2 BGB. I tak, w wypadku gdy po zakończeniu zawieszenia biegu przedawnienia do przedawnienia roszczenia brakowałoby na przykład czterech miesięcy, to niniejsza regulacja nie ma zastosowania. W wypadku gdy roszczenie miałoby się w takiej sytuacji przedawnić po na przykład pięciu dniach po zakończeniu zawieszenia biegu przedawnienia, termin ten zgodnie z § 203 zdanie 2 BGB zostaje wydłużony do trzech miesięcy.

Polska nowela n.k.c. wprowadza podobne rozwiązanie dotyczące przedłużenia terminu przedawnienia, do którego doprowadzić mogą negocjacje podjęte przez strony dotyczące roszczenia, jednak ma ono charakter przedłużenia upływu terminu przedawnienia, a nie jego zawieszenia. Możliwość taka występuje obecnie w regulacji szczególnej, nie jest znana obecnym przepisom o przedawnieniu. Zgodnie z przepisem art. 10 ust. 3 Ustawy z dnia 27 lipca 2002 r. o szczególnych warunkach sprzedaży konsumenckiej oraz o zmianie Kodeksu cywilnego⁵³ zawiadomienie sprzedawcy o niezgodności towaru konsumpcyjnego z umową przerywa bieg przedawnienia. Przedawnienie nie biegnie w czasie wykonywania naprawy lub wymiany towaru oraz prowadzenia przez strony, nie dłużej jednak niż przez trzy miesiące, rokowań w celu ugodowego załatwienia sprawy. Przepis ten stanowi regulację szczególną dla obecnego art. 123 § 1 k.c., jednak na podstawie art. 124 § 1 k.c. ma inny skutek niż proponowane nowelą n.k.c. przedłużenie terminu przedawnienia. Przerwanie terminu przedawnienia ma taki skutek, że po przerwaniu biegu roszczenie rozpoczyna bieg na nowo. Proponowane nowelą n.k.c. przedłużenie terminu ma charakter prawny zbliżony do zawieszenia, z tym zastrzeżeniem, że przedłużenie odnosi się do negocjacji, które toczyły się w chwili, gdy termin przedawnienia już upłynął⁵⁴. W treści proponowanego przepisu art. 186 § 1 n.k.c. *in fine* zaproponowano nieznaną wcześniej formę dokumentową dla potwierdzenia podjęcia negocjacji. Wydaje się, że chodziło tutaj

⁵¹ Wyrok BGH, NJW-RR 1994, s. 373, 374; Wyrok OLG Düsseldorf, Zeitschrift für Miet- Und Raumrecht (ZMR) 2001, s. 267, 268; Wyrok OLG Celle, Zeitschrift für Immobilien- Und Baurecht (IBR) 2002, s. 192; zob. H. Mansel, Ch. Budzikiewicz, *Anwaltskommentar* (AnwK-BGB) Nb. 30; H. Ehmann, H. Sutschet, *Modernisiertes Schuldrecht*, s. 203; A. Reinking, Zeitschrift für Vertragsgestaltung (ZGS) 2002, s. 140, 143; F. Wagner, Zeitschrift für Wirtschaft (ZIP) 2002, s. 789, 794; Zob. D. Lenkeit, Baurecht Zeitschrift (BauR) 2002, s. 196, 219; Ch. Sienz, BauR 2002, s. 181, 192; H. Mansel, NJW 2002, s. 89, 98.

⁵² Podczas negocjacji między dłużnikiem a wierzycielem dotyczących roszczenia lub okoliczności uzasadniających roszczenie, bieg przedawnienia zostaje zawieszony do momentu, aż jedna ze stron odmówi dalszych negocjacji. Przedawnienie roszczenia następuje najwcześniej po trzech miesiącach od zakończenia zawieszenia biegu przedawnienia (§ 203 BGB).

⁵³ Dz.U. 2002 Nr 141, poz. 1176 z późn. zm.

⁵⁴ KKPC przy Ministerstwie Sprawiedliwości, *op. cit.*, s. 178.

o formę pisemną dla celów dowodowych, a sformułowanie odnoszące się do formy dokumentowej nie znajdzie ostatecznej aprobaty na drodze ustawodawczej. W porównaniu do dzisiejszego brzmienia k.c. znajdujemy podobieństwo wymogu dokumentacyjnego negocjacji, ponieważ zawezwanie do próby ugodowej w myśl art. 185 k.p.c., co stanowi wszczęcie mediacji zgodnie z art. 123 k.c., przewiduje sporządzenie protokołu sądowego z rozprawy, co w pełni udokumentowuje potwierdzenie wszczęcia negocjacji. Warto zastanowić się również, czy nowa regulacja w formie dokumentowej, czy też pisemnej, nie jest zbyt daleko idącym ograniczeniem, a jednocześnie krokiem wstecz w odniesieniu do nowoczesnych form komunikacji elektronicznej. Warto podjąć rozważania o wprowadzeniu takiej formy potwierdzenia rozpoczęcia negocjacji, która po pierwsze pozwoli ocenić, czy do negocjacji faktycznie doszło, albowiem ma to wpływ na dalszy los roszczenia i jego przedawnienie, a po drugie umożliwi stronom dowolny sposób podjęcia negocjacji. Treść proponowanego przepisu budzi również wątpliwości natury praktycznej, gdyż nie wskazuje, jaka czynność rozpoczyna negocjacje i czy wola rozpoczęcia negocjacji powinna być wyrażona przez obie strony, dla których sytuacja, w jakiej przystępują do negocjacji, może być zupełnie inna — jak wskazano, przedłużenie odnosi się do negocjacji toczących się w chwili, gdy termin przedawnienia upłynął — zatem sytuacja prawna dłużnika może być niekorzystna niewspółmiernie do sytuacji wierzyciela. Podobne ryzyko dotyczy zakończenia negocjacji i wpływu tej sytuacji na możliwe powoływanie się na zarzut przedawnienia. Jak wskazano w trakcie negocjacji, termin przedawnienia upływa i kończy się najpóźniej po trzech miesiącach. Przepis nie wskazuje, z jaką czynnością należy uznać negocjacje za zakończone przed upływem trzech miesięcy, a wspomniane niejasne określenie rozpoczęcia biegu negocjacji może powodować trudności interpretacyjne dla określenia zakończenia ich biegu po upływie ustawowych trzech miesięcy. Wydaje się, że regulacja ta powinna doprowadzić do bardziej precyzyjnego określenia rozpoczęcia i zakończenia negocjacji oraz wpływu tego okresu na bieg terminu przedawnienia.

Istotną regulacją zawartą w BGB jest § 212, który stanowi, że jeżeli dłużnik uzna roszczenie wierzyciela przez zapłatę odsetek, zaliczki, wniesienie zabezpieczenia lub w inny sposób, oraz gdy zostanie wszczęte lub zostanie złożony wniosek o wszczęcie sądowego lub urzędowego postępowania egzekucyjnego, termin przedawnienia zaczyna biec na nowo. Obecnie k.c. przewiduje taką możliwość w art. 123 § 1 ust. 2 k.c. tylko w odniesieniu do uznania roszczenia przez osobę, przeciwko której roszczenie przysługuje. Uznanie roszczenia może być dokonane w dowolnej formie w sposób wyraźny lub dorozumiany (na przykład przez wykonanie części świadczenia, złożenie prośby o odroczenie terminu płatności, rozłożenie należności na raty, obniżenie wysokości odsetek itp.)⁵⁵.

⁵⁵ Orz. SN z 8.10.1982 r., I CZ 106/82, niepubl.

Przedawnione roszczenie może być potrącone lub może być podstawą dla prawa zatrzymania, jeżeli w chwili, gdy potrącenie stało się możliwe, przedawnienie jeszcze nie nastąpiło (§ 215 BGB). W prawie niemieckim hipoteka i kaucja nie przedawniają się akcesoryjnie z roszczeniem, jakie zabezpieczają (§ 216 BGB). Odstąpienie od umowy z powodu wadliwości towaru lub niespełnienia świadczenia jest nieważne, jeżeli roszczenie, na którym ono się opiera, jest przedawnione (§ 218 BGB).

7. PRAWO KONSUMENTA A PRZEDAWNIE NIE ROSZCZEŃ PRZEDSIĘBIORCY W PRAWIE NIEMIECKIM

Zasady związane z instytucją przedawnień zawarte w niemieckim kodeksie cywilnym odnoszą się zarówno do konsumentów, jak i przedsiębiorców w takim samym zakresie, chyba że konkretne normy prawne ustanawiają wyjątki. Ma to miejsce przykładowo w przepisach regulujących umowy konsumenckie w § 474 i następnych BGB. W umowach konsumenckich okres przedawnienia praw wynikających z rękojmi nie może być skrócony poniżej dwóch lat dla nowych towarów i poniżej jednego roku dla towarów używanych (§ 475 ust. 2 BGB).

Wyjątkiem w BGB stanowiącym odrębny termin przedawnienia między przedsiębiorcami jest § 479 BGB. Na jego podstawie roszczenia przedsiębiorcy wobec swojego dostawcy, wynikające ze straty poniesionej przez przedsiębiorcę w związku z umową konsumencką będącą konsekwencją konieczności naprawy wadliwej rzeczy lub obowiązku dostarczenia nowego towaru zgodnie z § 439 ust. 2 BGB, przedawniają się po dwóch latach od momentu dostarczenia towaru przedsiębiorcy przez dostawcę. Ustawodawca przewidział oczywiście sytuację, gdzie prawa konsumenta, w przeciwieństwie do praw przedsiębiorcy wobec swojego dostawcy, jeszcze się nie przedawniły. Przepis § 479 ust. 2 BGB stanowi, że roszczenia przedsiębiorcy wobec swojego dostawcy, wynikające z rękojmi i obejmujące nowy towar sprzedany konsumentowi, przedawniają się najwcześniej po upływie dwóch miesięcy po tym, jak przedsiębiorca wypełnił roszczenia konsumenta.

Wymieniona zasada znajduje odpowiednie zastosowanie w wypadku sprzedaży towaru przez przedsiębiorcę kolejnemu przedsiębiorcy, przez co zostaje stworzony tzw. łańcuch dostaw (§ 479 ust. 3 BGB).

Przy okazji umów konsumenckich warto zwrócić również uwagę na fakt, że niedozwolona jest taka modyfikacja terminów wynikających z rękojmi między przedsiębiorcami oraz z § 479 BGB, która ograniczałaby prawa przedsiębiorcy wobec dostawcy towaru, który został sprzedany konsumentowi, i nie rekompensowała tej zmiany innym, równowartościowym wyrównaniem roszczeń (na przykład ustalony ryczałt za ewentualne wady towaru). Wynika to bezpośrednio z § 478 ust. 4 BGB.

8. PODSUMOWANIE

Powyżej został przedstawiony zarys prawa przedawnień w Niemczech oraz polskiej kodyfikacji prawa cywilnego, istotny dla obrotu gospodarczego, gdyż pozwala ująć różnice oraz podobieństwa regulacji tej instytucji. Niemieckie ustawodawstwo przewiduje dodatkowe regulacje, chociażby w prawie rodzinnym oraz spadkowym. Warto zwrócić uwagę na fakt, iż pomimo że przedawnienia w prawie niemieckim są szczegółowo uregulowane, ustawodawca pozostawia stronom dużą swobodę w zakresie umownej regulacji okresu przedawnień. Jest to wyraz tzw. *Vertragsfreiheit* (wolność zawierania umów) w niemieckim obrocie gospodarczym. W tym zakresie brak chyba odwagi na wprowadzenie instytucji w polskiej regulacji kodeksowej, które w sposób czytelny pozwalałyby stronom na modyfikację ich praw i obowiązków, pełniej realizując zasadę swobody umów. Instytucje wprowadzające możliwość modyfikacji umownej terminu przedawnienia, jak i zawieszenia jego biegu w okresie negocjacji, są na pewno odzwierciedleniem najnowszych rozwiązań ustawodawczych. Jednak w dalszym ciągu ustawodawca wprowadza przepisy, które jego zdaniem mają zapewnić ochronę między stronami, obawiając się, że podmioty działające w szczególności w obrocie gospodarczym nie będą w stanie zadbać o własne interesy. Przepisy o przedawnieniu roszczeń mają służyć przede wszystkim bezpieczeństwu oraz przewidywalności obrotu gospodarczego, co nie zmienia jednak faktu, że strony są zobowiązane do dbania o to, aby zaszłe roszczenia nie powodowały zatorów w sądach powszechnych. Ustawodawca powinien pozwolić na wprowadzanie „by-passów” w obrocie tak, aby zachować elastyczność w kumulowaniu dóbr i wartości majątku.